

ედგარ ალან პოს „ელდორადო“ ქართულ თარგმანებში

ლელა ებრალიძე¹, ეთერ ჭურაძე

¹ივანე ჯავახიშვილი სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ასისტენტ-პროფესორი, ფილოლოგიის დოქტორი, [lelaebr@yahoo.com](mailto:lelaeb@yahoo.com),

<https://orcid.org/0000-0003-0802-4085>; ²ივანე ჯავახიშვილი სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, მოწვეული ლექტორი, ფილოლოგიის დოქტორი, etosvireli@gmail.com,

<https://orcid.org/0000-0003-1291-9017>

ანოტაცია

კრიტიკოსები „ელდორადოს“ ედგარ ალან პოს ყველა სხვა ლექსისგან განსხვავებულად მიიჩნევენ მნიშვნელობისა და კომპოზიციის გამო, რადგან იგი რომანტიკულ სიყვარულსა და საყვარელი ადამიანის დაკარგვით გამოწვეულ სევდას არ აღწერს. თუმცა ავტორი აქაც მშვენიერების ძიებაშია. „ელდორადოს“ თავისებურებას რიტმულობა, მუსიკალობა, ენის სიმარტივე და ტონალობა განაპირობებს. მარტივი სტრუქტურის მიუხედავად, ლექსში მრავლადაა ბიბლიური და მითოლოგიური ალუზიები, რომლებიც ავტორს მისტიკური ეფექტის შექმნაში ეხმარება.

„ელდორადო“ განსაკუთრებული ლექსია, რომელიც მკითხველს იზიდავს, ერთი მხრივ, მარტივი ფორმით, ბალადის მსგავსი რიტმითა და ჟღერადობით, მეორე მხრივ, ღრმა და იდუმალი შინაარსით, ასე მოკლედ და მსუბუქად რომ გვაწვდის ავტორი. ამის გათვალისწინებით, გასაკვირი არ არის, რომ ლექსი მიმზიდველი აღმოჩნდა მთარგმნელებისთვისაც – ქართულ ენაზე მისი ბევრი თარგმანი არსებობს, მათ შორის, გივი გაჩეჩილაძის, კოტე ჯანდიერის, ინოლა გურგულიას, ფილიპე ბერიძის, ვაჟა შიუკაშვილის, ზვიად მუსელიანის, ვასილ გულეურის, ამირან ლოღაძის, მინდია უგრეხელიძის, ზურაბ გურულის, ლელა ებრალიძისა და ეთერ ჭურაძის თარგმანები.

სამიუბო სიტყვები: ედგარ ალან პო, ელდორადო, ქართული თარგმანი, ალუზია.

ედგარ ალან პოს „ელდორადოს“ ლირიკული გმირი მამაცი რაინდია („gallant knight“), რომელიც მთელი ცხოვრების განმავლობაში იდეალს, ელდორადოს, ეძებს. საბოლოოდ, უკვე დაბერებული რაინდი გადააწყდება პილიგრიმის აჩრდილს („pilgrim shadow“) და სთხოვს ელდორადოსკენ გზა მისაწავლოს. აჩრდილის პასუხი მიგვანიშნებს, რომ რაინდი

ელდორადოს ვერასდროს იპოვის. შესაბამისად, ლექსი იქცევა იმედგაცრუებისა და ამაო მიების ამბად, რომელშიც რაინდის სწრაფვა სანატრელი ქვეყნისადმი მეტაფორულად გამოხატავს თავად ავტორის სწრაფვას ჭეშმარიტებისადმი.

„ელდორადო“ ფილოსოფიური ლექსია, რომლის სიმბოლური მნიშვნელობა პოეტისეულ ფილოსოფიასა და ესთეტიკურ პრინციპებს ეფუძნება. ეს პრინციპები პომ ჩამოაყალიბა ესეებში „თხზვის ფილოსოფია“ (*“The Philosophy of Composition”*) და „პოეტური პრინციპი“ (*“The Poetic Principle”*), სადაც ის პოეზიის იდეალური ბუნების კონცეფციას წარმოგვიდგენს. „თხზვის ფილოსოფიაში“ ნათქვამია, რომ პოეზიაში ორი რამ არის აუცილებელი, პირველი, სირთულე, ანუ ინსცენირება; მეორე, ორაზროვნება და მნიშვნელობის ბუნდოვანება. ბუნდოვანებისა და ორაზროვნების გამოსახატავად ავტორი ამ ლექსში რეფრენად იყენებს *“shadow”*-ს და *“Eldorado”*-ს. თუმცა *“shadow”*-ს მნიშვნელობა ყველა სტროფში იცვლება. ეს კი ქმნის ემოციურ მღელვარებას, როცა მკითხველი ახალ გარემოში ხვდება ძველ სიტყვას. *“shadow”*-სა და *“Eldorado”*-ს რეფრენად გამოყენება არსებითია ლექსის ეფექტის მისაღწევად, იდუმალებისა და კომპლექსურობის ემოციის შესაქმნელად და წარმოქმნის იდეების მოულოდნელ კომბინაციას.

პირველ სტროფში *“shadow”*-ს „ჩრდილის“ (*“shade”*) მნიშვნელობა აქვს, ხოლო შემდეგ სტროფში უკვე მეტაფორულ მნიშვნელობას იძენს, ის რაინდის სულისთვის ტვირთად და სიმძიმედ იქცევა. მესამე სტროფში კი გაპიროვნებულია „მოგზაურ აჩრდილად“ (*“pilgrim shadow”*), რომელიც შეიძლება განვიხილოთ, როგორც „მოხეტიალე სული“, თვით „სიკვდილის ანგელოზი“ (Sanderlin, 1956:189). მეოთხე სტროფში აჩრდილი უკვე კონკრეტული ხდება ფრაზაში *“Down the Valley of the Shadow”* (King James Bible, 1769/2017, Psalms 23:4), სადაც *“the Valley of the Shadow”*, ანუ „შავეთის ველი“ ბიბლიურ ალუზიას წარმოადგენს ([ფსალმუნნი 22:4](#)): *“Yea, though I walk through the valley of the shadow of death, I will fear no evil: for thou art with me; thy rod and thy staff they comfort me.”* King James Bible, Psalms 23:4. „შავეთის ველზეც რომ ვიარო, ბოროტისა არ მეშინია, რადგან შენა ხარ ჩემთან; მანუგეშებენ შენი კვერთხი და შენი საყრდენი“ ([ფსალმუნნი 22:4](#), საქართველოს საპატრიარქოს გამოცემა); „ვიდოდი ღათუ შორის აჩრდილთა სიკუდილისათა, არა შემეშინოს მე ბოროტისაგან, რამეთუ შენ ჩემ თანა ხარ; კურთხმან შენმან და არგანმან შენმან – ამათ ნუგეშინის-მცეს მე“ ([ფსალმუნნი 22:4](#), საქართველოს საპატრიარქოს გამოცემა); „წყვდიადით მოცულ ხევში დავაბიჯებ, მაგრამ არაფერი მაშინებს, რადგან შენა ხარ ჩემთან; შენი კეტისა და კომბლის იმედი მაქვს“ ([ფსალმუნნი 22:4](#), „ახალი ქვეყნიერების თარგმანი“).

ამავე სტროფში გამოყენებულია სხვა ალუზიაც: *“Over the mountains/Of the Moon.”* პტოლემეოსი და სხვა გეოგრაფები ახსენებენ ცენტრალურ აფრიკაში „მთვარის მთებს“, სადაც, მათი რწმენით, ნილოსის სათავე იყო. მთები საუკუნეების განმავლობაში არარეალურად მიაჩნდათ. ჰენრი მორტონ სტენლიმ 1875 და 1888 წლებში მიაღწია რუვენზორის მთათა სისტემას, რომელიც უგანდასა და კონგოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას შორის მდებარეობს და ის სწორედ „მთვარის მთებს“ დაუკავშირა. არსებობს სხვა მოსაზრებებიც, რომელთა მიხედვითაც „მთვარის მთები“ კილიმანჯაროს მთაა, გარდა ამისა, ეს მთები შეიძლება ეთიოპიის მთიანეთს მიეკუთვნებოდეს. როცა პომ 1849 წელს ლექსი დაწერა, მთები ისევ

მითიურად ითვლებოდა. იმ ადგილის მოხმობით, რომელიც არ არსებობდა, კომბინაციაში ფრაზასთან "valley of the shadow", პოეტი გამოხატავს ეჭვს, მიაღწევს თუ არა მიზანს რაინდი სიცოცხლეში.

მარტივი ფორმის, ბალადის მსგავსი ჟღერადობისა და იდუმალი შინაარსის წყალობით „ელდორადო“ მიმზიდველი აღმოჩნდა მთარგმნელებისთვის - ქართულ ენაზე მისი ბევრი თარგმანი მოგვეპოვება, მათ შორის, გივი გაჩეჩილაძის, კოტე ჯანდიერის, ინოლა გურგულიას, ფილიპე ბერიძის, ვაჟა შიუკაშვილის, ზვიად მუსელიანის, ვასილ გულეურის, ამირან ღოღაძის, მინდია უგრეხელიძის, ზურაბ გურულის, ასევე ლელა ებრალიძისა და ეთერ ჭურაძის თარგმანები.

თარგმანების დედანთან ეკვივალენტობის შესაფასებლად, უპირველეს ყოვლისა, განვიხილავთ ლექსის რეფრენულ წყვილს "shadow" და "Eldorado", რომლებიც შენარჩუნებულია მხოლოდ ორ თარგმანში: ზვიად მუსელიანთან გვაქვს „მარტო“/"მარტოდ"- "ელდორადო", ხოლო ამირან ღოღაძესთან ყველგან ვხვდებით „ლანდოს“ და „ელდორადოს“, მხოლოდ ერთგან გვაქვს „არ იდარდო“. მუსელიანი როგორღაც ახერხებს, ისე ჩასვას სიტყვა „მარტო“ ლექსის ყველა სტროფში, რომ დედნის შინაარსი არ დაამახინჯოს, რაც მას მიღწევად უნდა ჩაეთვალოს. რაც შეეხება ღოღაძეს, პირველ სტროფში ფრაზის "In sunshine and in shadow" შესატყვისად იგი გვთავაზობს ვარიანტს „სამზეო და საჩრდილლანდო“, რაც უდავოდ ორიგინალური გადაწყვეტაა. ასევე, მეორე სტროფში მოსაწონია ზმნური ფორმა „ლანდობს“, თუმცა იმავე სტროფში რატომღაც შეცვლილია შინაარსი და ნათქვამია, რომ რაინდმა „თვალი ჰკიდა/მიწის კიდეს/მლიერ ჰგავდა ელდორადოს“, მაშინ როდესაც დედანში საპირისპირო აზრია მოცემული: "...as he found/No spot of ground/That looked like Eldorado."

დანარჩენ ქართულ თარგმანებში გვაქვს არა ორი, არამედ ერთი რეფრენი. რეფრენული წყვილი „აჩრდილი“ და „ელდორადო“ ვერ შენარჩუნდა იმის გამო, რომ პოლისემანტიკური სიტყვა "shadow" ქართულში სხვადასხვა სიტყვებით გადმოვიდა, თანაც ეს სიტყვები ყოველთვის არ ერთმეება „ელდორადოს“. ამ სახელთან შერითმულია: „მარტო“ (რომელიც ყველა თარგმანში გვხვდება), ასევე „ლანდო“, „რატომ“, „მთადო“, „გაანდო“, „მიანდო“, „ანდო“, „გადადო“, „ფიცი დადო“, „შეეცადო“, „ართობს“, „ამბობს“, „რა დროს“, „ამ დროს“, „სანდო“, „ათოვს“ .

საინტერესოა ქართველი მთარგმნელების მიერ დედნის პირველი სტროფის ინტერპრეტაცია. ლექსის დასაწყისში რაინდი წარმოგვიდგება, როგორც კობტად გამოწყობილი მამაცი ჭაბუკი, რომელიც ელდორადოს სამებნელად სიმღერით მიემართება, მიდის დარსა და ავდარში.

Gaily bedight,
A gallant knight,
In sunshine and in shadow,
Had journeyed long,
Singing a song,
In search of Eldorado. (Poe, 1943:18)

ქართულ თარგმანებში ეს განწყობა გადმოცემულია შემდეგნაირად:

გაჩეჩილაძე: „ვიდოდა მგზავრი/თან სიმღერას ამბობდა“; გურგულია: „მიიმღეროდა/ასე სჯეროდა/ელოდა ელდორადო“; ღონლაძე: „მოვლო მღერით/ზღვა და ხმელი“; გურული: „გრძელ გზაზე სულ არ დარდობს/სიმღერ-სიმღერით ეძებს/იმ ნანატრ ელდორადოს“; ებრალიძე: „ვიდოდა მარტო,/ლიღინით გზაზე,/იმედით სავსე“; გულეური: „სიმღერით მიიკვლევს/მომქანცველ ბილიკებს“; სიმღერა არა, მაგრამ იმედიანი განწყობა გადმოცემულია ბერიძის თარგმანში: „მოგზაურობდა, მიჰქროდა, საგზლად იმედი მიჰქონდა“; ჯანდიერის და ჭურაძის თარგმანებში წინ წამოწეულია რაინდის ენთუზიაზმი და მონდომება. მოხმობილია სიტყვები „გზნებით“ და „ვნებით“. ჯანდიერი: „საკუთარ ნებით/ეძებდა გზნებით/ზამთარ და ზაფხულ სულ მარტო/მუდამ უნაგირზე,/იმედის ნაპირზე/რაინდი ყრმა ელდორადოს“; ჭურაძე: „უცნობი გზებით,/ძლიერი ვნებით,/დღისით თუ ღამით სულ მარტო...“; უგრეხელიძის თარგმანში ყურადღება გამახვილებულია რაინდის მიზანდასახულობაზე და არა სილაღესა და მომავლის რწმენაზე: „მხნედ შეუყვავა აღმართ-დაღმართს,/არ შეუდრკა ხვატს და ავდარს,/და კაი ყმამ ფიცი დადო,/რომ მოიძევს ელდორადოს“.

ლექსის მეორე და მესამე სტროფში ნათქვამია, რომ ელდორადოს ძებნაში რაინდი თანდათან დაბერდა და ძველი შემართების ნაცვლად გულში ეჭვი შეეპარა, ბოლოს კი, უკვე დაუძღურებულმა, გზად შემომხვდურ აჩრდილს სთხოვა ელდორადოსკენ გზა მიესწავლებინა. გვინდა შევჩერდეთ მე-3 სტროფზე, რომელიც დედანში ასე ჟღერს:

And, as his strength
Failed him at length,
He met a pilgrim shadow;
“Shadow,” said he,
“Where can it be,
This land of Eldorado?”

საინტერესოა, როგორ გადმოვიდა ქართულ თარგმანებში “pilgrim shadow”. გაჩეჩილაძე იყენებს გამოთქმას „მწირის ლანდი“, შიუკაშვილი – „მწირი ლანდი“, ღონლაძე – „მლოცველ პილიგრიმის ლანდი“; გურულთან გვხვდება „მოხეტიალე აჩრდილი“, ბერიძესთან – „მგზავრის ლანდი“. გულეურის თარგმანში ნათქვამია, რომ მხედარი „პილიგრიმს შემოხვდა გზაზე“, თუმცა მთარგმნელი შემდეგ სტროფში ახდენს კომპენსაციას და რაინდს ათქმევინებს: „აჩრდილო, მითხარი/სად არის ის მხარე“. მუსელიანთან გვაქვს ასეთი გადაწყვეტა: „მგზავრს გადაეყარა/მოჩანდა ჩრდილი მარტო“, მაგრამ მთარგმნელი დანაკარგის კომპენსაციას შემდგომში ახდენს: „აჩრდილო, მითხარი...“. უგრეხელიძის თარგმანში რაინდი აჩრდილს ასე მიმართავს: „ბედის ლანდო,/გთხოვ გამანდო ელდორადო“. ჭურაძის თარგმანში “pilgrim shadow” გადმოტანილია როგორც „აჩრდილი“, რომელიც „მიუყვება შარას“, ხოლო ებრალიძესთან - „გზად შემომხვდარი აჩრდილი“. ცხადია, აჩრდილი, რომელიც რაინდს გზად შემოხვდება, სიკვდილთან ასოცირდება. სწორედ ამ ასოციაციამ თუ შთააგონა კოტე ჯანდიერი საკმაოდ ძლიერი უარყოფითი ეპითეტი „შემზარავი“ გამოეყენებინა. ინოლა გურგულიასთანაც ლანდი წარმოდგენილია, როგორც „მახვილაწვდილი“.

აჩრდილის თქმით, ელდორადოს რომ მიაღწიოს, რაინდმა მთვარის მთები და შავეთის ველი (აჩრდილთა სიკუდილისათა) უნდა გადაიაროს.

Over the mountains
Of the moon,
Down the valley of the shadow,
Ride, boldly ride,
The shade replied,-
"If you seek for Eldorado!"

„მთვარის მთები“ შენარჩუნებულია ბევრ თარგმანში, კერძოდ, ლოლაძესთან, გურულთან, უგრეხელიძესთან, ჩვენს თარგმანებშიც.

განვიხილოთ დანარჩენი თარგმანები. მუსელიანი: „მთებს იქით არის/სამეფო მთვარის“; ბერიძე: „მოვლე ურიცხვი მთა-ბარი, მთანი მაღალნიც, დაბალნიც,/მთანი, მოსილნი ნისლით“; შიუკაშვილი: „შეჰყევი მთვარისაკენ, მთებს ზევით“; გურგულიასთან: „მთვარეზე ადი,/ დაბლობში ჩადი,/ მერე ამაღლდი მთადო“. გულეურის თარგმანშიც აჩრდილი რაინდს მთვარეზე გზავნის: „მიუწვდომ არეზე/მთებს იქით, მთვარეზე“.

ახლა ვნახოთ, როგორ არის გადმოცემული ქართულ თარგმანებში ბიბლიური ალუზია “the Valley of the Shadow”. გაჩეჩილაძე მთვარის მთებისა და აჩრდილთა ველის შემდეგნირ ინტერპრეტაციას გვთავაზობს: „ხომ ხედავ მთვარეს?/იქ არის მხარე/მთვარის ლანდების ხეობის იქით“. ლოლაძესთან ალუზია დაკარგულია და გამოთქმის „მთვარის მთებში“ კონტრასტისთვის მოცემულია „ზღვის ქვეშეთში“; გურგულიასთანაც გამოყენებულია მსგავსი კონტრასტი: „მთვარეზე ადი/დაბლობში ჩადი“; გურულთან გვაქვს „ველებზე აჩრდილების“; შიუკაშვილთან – „ლანდების ხევი“; მუსელიანთან – მხოლოდ „ხეობა“; ბიბლიური ალუზია დაკარგულია გულეურის თარგმანშიც: „ველზე, თეთრად რომ ათოვს“. ჯანდიერის, ბერიძისა და ჭურაძის თარგმანებში ხაზგასმულია ველის სიბნელე: „სად მეფობს წყვდიადი მარტო“ (ჯანდიერი), „მთანი მოსილნი ნისლით“ (ბერიძე), „იარე ბინდბუნდში მარტო“ (ჭურაძე); უგრეხელიძე გვთავაზობს შესატყვისს „აჩრდილთ ველი“, ებრალიძე – „შავეთის ველი“.

დედნის მსგავსად ღრმა სიმბოლური დატვირთვის მატარებელი და ალუზიებით მდიდარია ქართული თარგმანებიც. მათში შენარჩუნებულია დედნისეული რითმა, რიტმი და ჟღერადობა, გადმოცემულია ლექსის განწყობა და დედააზრი. მართალია, ზოგიერთ თარგმანში გვხვდება დანაკარგები, კერძოდ, პოეტური ხატების, ლექსის შინაარსის შეცვლის შემთხვევები, მაგრამ ამ დანაკარგებს ვერ შევაფასებთ, როგორც აზრის უხეშად დამახინჯებას, რადგან დედნის სულისკვეთება და ძირითადი შინაარსი გადმოცემულია ყველა თარგმანში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

King James Bible. (2017). *King James Bible*. <https://www.kingjamesbibleonline.org/> (Original work published 1769).

Magistrale, T. (2001). *Student Companion to Edgar Allan Poe*. Greenwood Press.

<https://www.orthodoxy.ge/tserili/gadasatseri/dzveli/fsalmunni/fsalmunni-22.htm>

Poe, E. A. Philosophy of Composition. (2003). *Norton Anthology of American Literature* (N. Baym, Ed. Vol. 2). Norton. (Original work published 1846).

Poe, E. A. (1943). *Selected Tales and Poems* (H. Allen, Ed.). W. J. Black. (Original work published 1849).

Sanderlin, W. S. (1956). Poe's Eldorado Again. *Modern Language Notes*, 71 (3), 189–192.

ქართული თარგმანები:

ბერიძე, ფილიპე, „ელდორადო“, საუნჯე, 1977, N6, გვ. 126-129.

გაჩეჩილაძე, გივი, „რჩეული თარგმანები“, თბილისი, საბჭ. საქართველო, 1981, გვ. 226-227.

გულეური, ვასილ, „ელდორადო“, მწერლობა-XXI: ლიტერატურულ-საზოგადოებრივი ჟურნალი. თბილისი, 2011. N1(8), გვ. 55.

გურგულია, ინოლა, „ელდორადო“, პო, ე. ა. „რჩეული ლირიკა“, გამომცემლობა „დიოგენე“, თბილისი, 2023, გვ. 137.

გურული, ზურაბ, „ყორანი და სხვა ლექსები“, თბილისი, არტანუჯი, 2019.

ებრალიძე, ლელა, ედგარ ალან პოს „რჩეული ლექსები“, თბილისი, გამომცემლობა „ტალანტარე“, 2023.

მუსელიანი, ზვიად, „ლექსები ქართულ და ინგლისურ ენებზე“, თბილისი, 1999.

უგრეხელიძე, მინდია, „ელდორადო“, საერთო გაზეთი. თბილისი, 2018. 17 ოქტომბერი, N 38. გვ. 16.

ლოლაძე, ამირან, „ელდორადო“, სინათლე: საზოგადოებრივ-ლიტერატურული ყოველთვიური ჟურნალი / საქართველოს უსინათლოთა კავშირი. თბილისი, 2016. N 1-2. გვ. 85-86.

შიუკაშვილი, ვაჟა, „ელდორადო“, საუნჯე, 1989, N2, გვ. 177-178.

ჯანდიერი, კოტე, „ელდორადო“, პო, ე. ა. „რჩეული ლირიკა“, გამომცემლობა „დიოგენე“, თბილისი, 2023, გვ. 83.

Churadze, Eter. "Eldorado" („ელდორადო“). *Caucasus Journal of Milton Studies (CJMS)*, Vol. 2 No. 4: December 2023 (e-ISSN 2720-8222). <https://cjojms.com/index.php/research/issue/view/10>

Edgar Allan Poe's "Eldorado" in Georgian Translations

Lela Ebralidze¹, Eter Churadze²

¹Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Assistant Professor, PhD in Philology, lelaebr@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0003-0802-4085>; ²Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Invited Lecturer, PhD in Philology, etosvireli@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1291-9017>

Summary

Critics of "Eldorado" view the poem as distinct from Edgar Allan Poe's other works in both composition and meaning, as it does not focus on themes of romantic love or mourning the loss of a loved one. Instead, the poet seeks beauty through the verse. The poem's rhythm, musicality, simplicity of language, and tone contribute to its unique character. Despite its straightforward structure, "Eldorado" is rich with biblical and mythological references that enhance its mystical effect.

"Eldorado" captivates readers with its ballad-like rhythm and sound, combined with the profound depth and mystery of its meaning, all conveyed through a brief and accessible form. That is why the poem has inspired numerous translations into Georgian, including those by Givi Gachechiladze, Kote Jandieri, Inola Gurgulia, Philippe Beridze, Vazha Shiukashvili, Zviad Museliani, Vasil Guleuri, Amiran Ghoghadze, Mindia Ugrekhelidze, Zurab Guruli, Lela Ebralidze, and Eter Churadze.

Similar to the original, the Georgian translations are abundant in symbols and allusions. They preserve the rhythm and musicality of Poe's poem while conveying its mood and central message. Though there are instances where the content or poetic imagery may slightly differ from the original, these minor variations do not significantly alter the poem's meaning. The translations effectively maintain the essence and spirit of "Eldorado".

Keywords: Edgar Allan Poe, Eldorado, Georgian translation, allusion, refrain.